

STATSRÅDETS
SVENSKA
SPRÅKNÄMND

Språkråd

Universitetsterminologi och universitetsreformen ...	3
Slaftips	6
Harmaa talous – grå eller svart ekonomi?	7
Svåröversatta konstruktioner i författningstext.....	8
Språkvårdsseminarium om översättning och myndighetsspråk	13
På nya platser	15

Statsrådets svenska språknämnd finns på adressen

www.vnk.fi/spraknamnden

På webbplatsen finns information om nämnden och om dess verksamhet och sammansättning. Där hittar du också alla nummer av Språkråd i pdf-format från och med Språkråd 1/2001. På webbplatsen finns dessutom nämndens rekommendationer, handboken Svenskt lagspråk i Finland (Slaf) och mallar och ordlistor.

Frågor och initiativ till Statsrådets svenska språknämnd

kan sändas per e-post.

I principiella frågor som gäller svenskt lag- och förvaltningspråk i Finland kan nämnden även konsulteras muntligen via sekreteraren, tfn 09 1602 2377.

Prenumerationer på Språkråd, adressändringar och annulleringar:
per e-post, fax eller post. Se kontaktinformation nedan.

Språkråd distribueras i tryckt form per post och i pdf-format per e-post.
Språkråd sänds gratis till beställaren.

Redaktör: Susanna Karjalainen

Illustrationer: Susanna Karjalainen

Ombrytning: Anja Järvinen

Kopiering: Statsrådets kansli, upplaga 1 340 ex

Kontaktinformation:

Statsrådets svenska språknämnd

Statsrådets translatorsbyrå

PB 23, 00023 STATSRÅDET

spraknamnden@vnk.fi

Tfn sekreteraren 09 1602 2377, fax 09 1602 2088

UNIVERSITETSTERMINOLOGI OCH UNIVERSITETSREFORMEN

”Det bästa som hänt universiteten sedan Kungliga Akademin i Åbo grundades år 1640.” Ungefär så uttryckte sig undervisningsminister Henna Virkkunen om den stora universitetsreformen, som trädde i kraft i början av 2010.

I och med reformen frigjordes universiteten från den egentliga statsförvaltningen och fick större frihet såväl i ekonomiska som i administrativa angelägenheter. Avsikten med reformen var att utöka universitetens autonomi och stärka deras ställning på en global utbildningsmarknad. När bara ett och ett halvt år har gått sedan ”de nya universiteten” grundades är det ännu för tidigt att säga vilka effekter reformen kommer att ha. Oberoende av effekterna på universitetens ställning är en sak redan nu klar: universitetsreformen har inneburit förhållandevis stora omvälvningar i fråga om universitetsterminologin. Vi vill i den här artikeln beskriva några av de här terminologiska förändringarna.

Förr var universiteten statliga räkenskapsverk, helt införlivade i den statliga budgetförvaltningen och bundna av i stort sett samma bestämmelser som alla statliga ämbetsverk. Det här innebar i många avseenden en struktur som var svår att anpassa till universitetens verksamhet och som också minskade möjligheterna till flexibla lösningar. De nya universiteten är antingen *offentligrättsliga inrättningar* eller *stiftelseuniversitet*. Av landets sexton universitet är två stiftelseuniversitet, de övriga har den rättsliga formen offentligrättslig inrättning. De offentligrättsliga universiteten är självständiga juridiska personer som bland annat kan ingå förbindelser, i sitt namn förvärva rättigheter och äga lös och fast egendom. De offentligrättsliga universiteten svarar också för sina förbindelser med sina egna medel samt kärar och svarar inför domstol.

Likviditet och extern finansiering

Den ekonomiska förvaltningen av universiteten är troligen den funktion som genomgått de största förändringarna. Universiteten har nu ett *eget kapital* och ska tillämpa bokföringslagen på sin bokföring. Merparten av universitetens verksamhet finansieras fortfarande av staten. För det här ändamålet beviljar undervisnings- och kulturministeriet universiteten finansiering som månatligen betalas till universiteten i jämnstora poster. Det

är sedan universitetets sak att trygga sin likviditet, dvs. att se till att det varje månad finns tillräckligt med pengar på kontot för utbetalning av löner och andra utgifter. Förr betalades universitetens löner och räkningar av statens medel, som aldrig tog slut. Huvudsaken var då att se till att de beviljade budgetmedlen inte överskreds. Några likviditetsproblem behövde universiteten däremot aldrig fundera på.

Mycket har talats om den externa finansieringen till universiteten. I offentligheten har speciellt donationer till universitetens grundkapital varit på tapeten. Statsmakten gick ju in för att betala 2,5 euro för varje euro som donerades till universiteten. Villkoret är att donationerna inte får vara öronmärkta och att de ska vara genuint externa. Medlen – såväl donationerna som den statliga matchningen – går till universitetets grundkapital, från vilket avkastningen sedan kan användas för olika ändamål. Det här statliga löftet har lett till omfattande medelansaffningskampanjer vid nästan alla universitet. Föga trodde väl de universitetsanställda för några år sedan att man vid de finländska universiteten år 2010 skulle syssla med *fundraising* i bästa amerikansk stil! Trots all uppmärksamhet som medelansaffningen och donationerna väckt är det ändå ett faktum att basen för universitetens finansiering fortfarande ligger i den statliga finansieringen. På den punkten har ingenting ändrats.

Styrdokumentet inom universiteten kallas fortfarande *instruktioner*. Även om förvaltningslagen fortfarande ska tillämpas vid universiteten när universitetet sköter offentliga förvaltningsuppgifter, har man dock åtminstone vid Helsingfors universitet avstått från att kalla den centrala instruktionen ”förvaltningsinstruktion”. Numera heter instruktionen helt enkelt *instruktion för Helsingfors universitet*. Vid det gamla universitetet skulle besluten enligt lag fattas efter föredragning. Nu föreskriver lagen ingenting om föredragningsförfarandet. Helsingfors universitet har dock i sin instruktion bestämt om ett lika omfattande föredragningsförfarande som förr. Vid de andra universiteten behöver det inte alls se lika ut på den punkten.

Anställningar i stället för tjänster

För gemene universitetsanställd var kanske den synligaste förändringen i samband med universitetsreformen att anställningsförhållandena ändrades från *tjänsteförhållanden* till *arbetsavtalsförhållanden*. Det här väckte en hel del debatt före reformen, och bland annat undrade många hur det skulle gå med tjänsteansvaret, som ansågs viktigt med tanke på universitetets uppgifter. Den här saken löstes enkelt i universitetslagen genom en hänvisning till det straffrättsliga tjänsteansvaret i 40 kapitlet i strafflagen. Ändringen från tjänsteförhållande till arbetsavtalsförhållande har dock inneburit en stor terminologisk utmaning. Det har visat sig vara förvånansvärt svårt att vänja sig av med att använda ordet *tjänst* och i stället tala om *anställning*. På svenska går det till all lycka fortfarande behändigt att säga *professur*, medan man på finska måste tala om *professorin tehtävä*, vilket lätt blir lite klumpigt till exempel i instruktionstexter. Ordet "tjänst" är hur som helst bannlyst. Nu *ledigförklarar man olika anställningar* och beviljar *befrielse för viss tid från en anställning* i stället för att som förr helt enkelt ledigförklara tjänster och bevilja tjänstledighet.

Större frihet i den interna organisationen

Universitetsreformen har också gett de enskilda universiteten en större frihet att bestämma om sin interna organisation. De offentligrättsliga universiteten ska enligt lagen ha en *styrelse*, en *rektor* och ett *universitetskollegium*. Vid stiftelseuniversiteten ska det på samma sätt som vid de offentligrättsliga universiteten finnas en styrelse och en rektor, men i stället för universitetskollegiet ska det finnas ett *gemensamt kollegialt förvaltningsorgan för hela universitetet*. Vid Aalto-universitetet har man valt att kalla detta organ *kommittén för akademiska ärenden*.

Enligt lagen är även *kansler* ett organ inom de offentligrättsliga universiteten. Helsingfors universitet och Åbo Akademi ska ha en kansler, medan de övriga offentligrättsliga universiteten kan ha en kansler, om de så vill. Stiftelseuniversiteten får däremot inte ha en kansler. Av de offentligrättsliga universitet som kan ha en kansler är det bara Tammerfors universitet och Åbo universitet som har valt att välja en kansler.

Vid Helsingfors universitet ledde universitetsreformen till att den ärevördiga benämningen

konsistorium för universitetets styrelse förpassades till historien. I något skede av beredningen av instruktionen för Helsingfors universitet fanns benämningen fortfarande med som namn på styrelsen, men beklagligtvis ströks den i ett senare skede. Nu måste man rikta blicken mot Sverige för att hitta universitetsstyrelser med namnet konsistorium. Där lever benämningen kvar vid Uppsala universitet och Karolinska Institutet. Vid Helsingfors universitet finns visserligen *stora konsistoriet* kvar som organ. Det utgörs av universitetets alla professorer och sammankallas vid behov av rektor. Stora konsistoriets uppgifter är främst att fungera som diskussionsforum, att öka samverkan mellan de olika vetenskapsområdena och att värna om de akademiska traditionerna vid universitetet.

Gamla benämningar lever kvar

I övrigt har trenden vid Helsingfors universitet varit att man eftersträvat att hålla fast vid gamla benämningar. Universitetets ekonomiska avdelning vid centralförvaltningen benämns fortfarande *kvestur* och den leds av universitetets *kvestor*. Universitetet delas fortfarande in i *fakulteter*. Varje fakultet leds av en *dekanus* och en eller flera *prodekaner*. Vid varje fakultet finns ett *fakultetsråd*. Av de elva fakulteterna är de sju största indelade i *institutioner* medan de fyra minsta fakulteterna är institutionslösa. Institutionerna leds av en *prefekt* och en eller flera *viceprefekter*. Här kunde man lika väl ha använt benämningen "proprefekt", men man ansåg att benämningen viceprefekt var bättre inarbetad vid fakulteternas institutioner. Proprefekt skulle ändå bättre ha passat in i mönstret med prorektor och prodekaner.

I Finland finns det tydligen ingen klar skillnad mellan förleden *pro* och *vice*. I Sverige är *prorektor* den person som träder i rektors ställe då han eller hon har förhinder, medan en *vicerektor* bistår rektor, ofta inom sitt eget ansvarsområde. I Finland har det varit vanligt att den prorektor som är ställföreträdande rektor går under benämningen *förste prorektor*. Vid Helsingfors universitet är benämningen förste prorektor fortfarande i användning utan att användningen skulle ha stöd i den nya instruktionen. Vid Åbo Akademi har man däremot valt att benämna prorektorerna *förste*, *andre* och *tredje prorektor* och de träder in som ställföreträdare för rektor i denna ordning.

Begreppsförvirring?

Också i övrigt ledde universitetsreformen vid Åbo Akademi till nyheter: Man skapade tre *fakultetsområden*, som vart och ett koordineras av en prorektor. Varje fakultetsområde består av fyra institutioner. För att göra begreppsförvirringen total används benämningen fakultet för tre av de fyra institutioner som hör till fakultetsområdet för humaniora, pedagogik och teologi. På samma sätt som de övriga institutionerna leds en sådan fakultet av en prefekt. Några dekaner finns alltså inte längre vid Åbo Akademi. Vid Åbo universitet har man behållit både dekanerna och fakulteterna, men vid fakulteterna finns det inte längre några fakultetsråd utan förvaltningsorganen kallas *direktioner*, dvs. *johtokunta* på finska. Redan dessa få exempel visar att de finska universitetens interna organisation har blivit mycket mer varierande till följd av universitetsreformen.

I och med att Helsingfors universitet är tvåspråkigt var det viktigt att få en god översättning av den nya instruktionen för universitetet. Bägge undertecknade deltog i granskningen av den svenska språkdräkten. Med främst Sverige, men också Åbo Akademi, som förebild fick till exempel

tohtorikoulutettava heta *doktorand* på svenska. Inom utbildningssektorn finns flera organ som på svenska gavs namn som är "enklare" än de finska. På universitetsnivå finns *utbildningsrådet*, som på finska heter *opintoasiainneuvosto*. En ordagrann översättning skulle ju ha varit benämningen "rådet för studieärenden", men utbildningsrådet kan lika väl anses beskriva rådets verksamhetsområde. De olika nämnderna på fakultetsnivå fick namn på svenska enligt liknande mönster: *opintoasiainneuvosto* blev *utbildningsnämnd* och *opetustaitotoimikunta* en *pedagogisk nämnd*.

Våra exempel utgör inte någon heltäckande genomgång av den nya universitetsterminologin. För att täcka behovet av hjälpmedel för att komma till rätta med den nya terminologin borde Högskoleordlistan, som senast kommit ut 2005, uppdateras så fort som möjligt.

- Johan Bärlund
docent, juridiska fakulteten vid
Helsingfors universitet
- Henrik Hägglund
rektor, Svenska social- och kommunal-
högskolan vid Helsingfors universitet

RÄTTELSE TILL AVSNITT 8.4.1 I SVENSKT LAGSPRÅK I FINLAND, SLAF

På sidan 202 i avsnitt 8.4.1 EU och EG; Kommittéer, organ, befattningar m.m. i Slaf ska det vid *Euroopan ulkosuhdehallinto* stå

Europeiska utrikestjänsten
(utrikestjänsten) /
europeisk avdelning för yttre åtgärder

Euroopan ulkosuhdehallinto
(ulkosuhdehallinto)
European External Action Service

TILLÄGG TILL MYNDIGHETSFÖRTECKNINGEN I SVENSKT LAGSPRÅK I FINLAND, SLAF

Myndighetsförteckningen i Slaf kompletteras med följande samarbetsorgan:

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus
asianajaja- ja terveysalan
asiantuntijalaitosten yhteistyö

Sammanslutningen av sakkunniginrättningar
inom social- och hälsovården
F 27.1.2011/70

SLAFTIPS

I varje nummer av Språkråd ingår några plock bland matnyttiga ord, uttryck och regler i handboken Svenskt lagspråk i Finland, Slaf (Föreskrifter, anvisningar och rekommendationer från statsrådets kansli 1/2010). Håll utkik efter förtydligande kommentarer och kompletteringar!

Elinkeinonharjoittaja

Näringsidkare

*Se också **toiminnanharjoittaja** under **Harjoittaa***

Erikoisvaliokunta

Fackutskott (riksdagen)

Kommentar: Det heter alltså inte "specialutskott".

Eriyisjärjestö

YK:n erityisjärjestöt = FN:s fackorgan

*Kommentar: Ord med förleden **erityis-** kan inte alltid översättas med *special-*, *fack-*, *sär-* etc. Ett exempel är **erityisalat** som inte finns i Slaf. Det kan vara *specialorganisationer*, *specialbranscher* eller *särskilda sektorer* i största allmänhet. Men i upphandlingssammanhang avser det sektorerna vatten, energi, transporter och posttjänster.*

Eriyisalojen hankintalaki heter *försörjningslagen* i analogi med försörjningsdirektivet.

Eriävä mielipide

*Avvikande mening, reservation (ibland **vastalause**). Man kan låta anteckna avvikande mening (inte "avvikande åsikt") i ett protokoll. En riksdagsledamot som inte omfattar plenums beslut kan anmäla avvikande mening till protokollet (69 § i riksdagens arbetsordning 40/2000). I högsta domstolens arbetsordning (787/1994) används "skiljaktig mening".*

jättää eriävä mielipide = reservera sig

Erä

Belopp (t.ex. månatligt pensionsbelopp)

Post (betalningspost, delpost)

Pott (vid löneuppgörelser, t.ex. jämställdhetspott, lönepott)

Rat (i vissa fall i fråga om skatter och lån; enbart finlandssvenskt)

*Kommentar: I betalningssammanhang kan det vara *delbetalning* rätt och slätt.*

Erääntyä

När något (senast) ska betalas, förfalla till betalning (inte enbart "förfalla"), omskrivning med sista betalningsdag

Kattava(sti)

Samlad/samlat, heltäckande, till alla delar, genomgripande, i allt väsentligt, fullständigt, övergripande, fullt ut, allomfattande, sammanhållen, uttömmande m.fl., ibland täckande

Toiminnanharjoittaja

Verksamhetsutövare (undvik "verksamhetsidkare")

Slaf finns tillgänglig på Internet via Statsrådets svenska språknämnds webbplats på adressen <http://www.vnk.fi/spraknamnden>

HARMAA TALOUS – GRÅ ELLER SVART EKONOMI?

Uttrycket *harmaa talous* är inte alltid så lätt att översätta därför att det inte finns någon entydig definition av begreppet på något språk. Översättarens arbete försvåras bl.a. av att uttryckets innebörd varierar i olika sammanhang, att det finns många parallella uttryck och att skribenten kanske inte heller är säker på begreppen. Statsrådets svenska språknämnd har diskuterat översättningen av *harmaa talous* till svenska och konstaterar att uttrycket ibland översätts med *grå ekonomi*, ibland med *svart ekonomi*.

När man talar om *harmaa talous* i finländska förhållanden används uttrycket ofta i en snäv bemärkelse om laglig ekonomisk verksamhet med element som på ett eller annat sätt inte tål dagsljus. En arbetsgivare låter t.ex. bli att innehålla skatt och betala arbetsgivaravgifter för att få ekonomisk fördel. En företagare fifflar med bokföringen för att slippa betala tullar och skatter. Denna verksamhet leder till ett mycket stort inkomstbortfall för staten. För att bekämpa sådan verksamhet inrättades *Enheten för utredning av grå ekonomi* (*Harmaan talouden selvitysyksikkö*) den 1 januari 2011. I lagen om Enheten för grå ekonomi (1207/2010) definieras *grå ekonomi* som sådan verksamhet inom en organisation där

vissa lagstadgade skyldigheter försummas i syfte att undvika skatter, lagstadgade pensionsförsäkrings-, olycksfallsförsäkrings- eller arbetslöshetsförsäkringsavgifter eller avgifter som tullen tar ut eller i syfte att få ogrundade återbetalningar. När uttrycket *harmaa talous* används i en sådan snäv betydelse kan man alltså på svenska använda uttrycket *grå ekonomi*, även om uttrycket *svart ekonomi* är mer frekvent i olika sammanhang i Sverige.

På finska används uttrycket *harmaa talous* också ofta i en vidare bemärkelse, vid sidan om andra uttryck, t.ex. *pimeä talous*, *musta talous*, *varjo-talous* och *rinnakkaistalous*. Också på svenska finns det många uttryck med olika betydelse-nyanser, bl.a. *svart ekonomi*, *underjordisk ekonomi*, *dold ekonomi*, *skuggekonomi*, *parallell ekonomi* och *informell ekonomi*. De här uttrycken anses ofta innefatta såväl rent kriminell verksamhet, t.ex. narkotikahandel och smuggling, som illegal arbeidskraftsinvandring och småskaligt svartjobb inom hushåll och hantverk. I dessa sammanhang kan man på svenska använda *svart ekonomi* eller något av de andra uttrycken.

 Henrik Bruun och Ann-Marie Malmsten

SVÅRÖVERSATTA KONSTRUKTIONER I FÖRFATTNINGSTEXT

När man översätter lagar och andra författningar gäller det att hålla tungan rätt i mun. Konstruktionerna i originaltexten är ofta långa och invecklade, och syftningarna mångtydiga. Eva Orava, översättare, har kartlagt fallgroparna och stötestenarna inom detta snåriga gebit.

I arbetet med att översätta författningar är det många aspekter översättaren måste ta ställning till. Den text som produceras måste hålla både språkligt och juridiskt, och det finns gånger när de två kriterierna inte är alldeles lätta att sammanjämka. Ett viktigt mål är dessutom att åstadkomma en text som är begriplig. Där spelar också källtexten en stor roll.

Översättaren är uttolkare av ett budskap som ska förmedlas vidare på ett begripligt sätt. Vilka typer av utmaningar stöter då översättaren på under arbetets gång, och hur löser hon eller han upp eventuella knutar? I en studie inom projektet Begripligt författningsspråk vid Forskningscentralen för de inhemska språken undersökte jag 2010 vad författningsöversättare upplever som svårt i översättningsprocessen, vilka slags utmaningar det är fråga om och hur översättarna tillämpar sin problemlösningsförmåga i olika situationer.

Studien grundar sig på intervjuer med fyra författningsöversättare vid statsrådets translatorsbyrå. I den här artikeln ligger fokus på finska konstruktioner som av en eller annan orsak visat sig vara svåröversatta på olika sätt. Det innebär inte att den finska konstruktionen är oförståelig eller felaktig – svårigheten kan ligga i allt från tvetydigheter och brist på lexikala motsvarigheter till grundläggande skillnader mellan språkssystemen. De exempel som ges belyser utmaningarna och översättarens sätt att få rätsida på problemen. (Av utrymmesskäl återges bara ett fåtal exempel i den här texten.)

De konstruktioner som av en eller annan orsak gett översättarna huvudbry har här kategoriserats enligt följande:

- långa meningar
- långa avstånd mellan viktiga delar
- (flertydiga) sammansättningar
- termer
- sammandragna konstruktioner
- mångordiga beskrivningar
- syftning
- punktuppställningar
- samordning
- bestämmningar och deras räckvidd

Det här är en grov och rätt schematisk indelning, och det finns naturligtvis exempel som faller utanför dessa kategorier. Allt kan som bekant inte sättas i fack – ibland ligger det kvistiga i något så lömskt som känslan av att "något inte står rätt till", utan att översättaren närmare kan sätta fingret på vad det egentligen är.

Långa meningar och långa avstånd mellan viktiga delar

Långa meningar kräver ofta lite extra tid i översättningskedet. De innehåller mycket information som ska överföras till målspråket, och i en lång mening kan nyckelorden ibland ligga långt från varandra. Översättaren ska bilda sig en uppfattning om helheten, tolka innebörden och därefter hitta ett lämpligt uttrycksätt i svenskan.

Ofta är det ändamålsenligt att dela upp långa meningar, men det är dessvärre inte alltid möjligt. Det finns fall där t.ex. en uppräkningslista av vissa sinsemellan jämförbara element ställer krav på utformningen av meningen; krav som i praktiken också binder översättaren.

Exempel:

Fi: **Nettoutuslain muutostarve koskee** edeltä ilmenevällä tavalla selvitysjärjestelmän osapuolen **määritelmää**, nettoutuksen sekä selvitystilillä olevien varojen ja arvopapereiden käyttämisen **edellytyksiä** maksukyvyttömyysmenettelyssä velvoitteen tultua ilmoitetuksi selvittävänä maksukyvyttömyysmenettelyn alkamisen jälkeen, **velvollisuutta** määrittää selvitysdirektiivissä tarkoitettu työpäivä selvitysjärjestelmän säännöissä sekä **velvollisuutta** yksilöidä ja ilmoittaa selvitysjärjestelmien ylläpitäjät komissiolle.

Sv: **Behovet att ändra nettningslagen gäller** enligt vad som anges ovan **definitionen** på deltagare i avvecklingsystem, **villkoren** för nettnings samt **villkoren** för användningen av medel och värdepapper som finns på ett avvecklingskonto vid insolvensförfaranden då en förpliktelse anmälts för avveckling efter det att insolvensförfarande har inletts, **skyldigheten** att i reglerna för avvecklingssystemet definiera bankdag enligt direktivet om slutgiltig avveckling samt **skyldigheten** att specificera och till kommissionen anmäla dem som upprätthåller avvecklingsystem.

Författningstext innehåller ofta påfallande långa meningskonstruktioner, och då är översättarens (och läsarens) första utmaning att greppa helheten och se vilka delar som hör ihop. I exemplet ovan har översättaren valt att återge all information i en enda mening, som i finskan. Objekten i konstruktionen är utspridda på flera rader, vilket ställer vissa krav på läsaren, som ska hålla inledningen i minnet för att kunna följa resonemanget till punkt.

Långa inskott mellan delar som hör ihop försvårar läsningen. Här skiljer sig finskan och svenskan i hög grad åt som språkssystem: finskan har många framförställda bestämningar som kan öka avståndet mellan de viktiga delarna i en mening, medan bestämningarna i svenskan ofta med fördel kan placeras i en relativsats. I följande exempel har översättaren sammanfört de delar som hör ihop och placerat bestämningarna i slutet, vilket underlättar läsningen.

Exempel:

Fi: Julkisen hallinnon viranomaisen **on noudatettava** julkisen hallinnon tietojärjestelmien yhteentoimivuuden mahdollistamiseksi ja varmistamiseksi laadittuja ja ylläpidettyjä yhteisen kokonaisarkkitehtuurin mukaisia tiedon yhdenmukaistamisen ja vaihdon **kuvauksia ja määrittämiä**.

Sv: Myndigheterna inom den offentliga förvaltningen **ska iakta de beskrivningar och definitioner** enligt den gemensamma helhetsarkitekturen som gäller harmonisering och utbyte av information och som utarbetats och upprätthålls i syfte att möjliggöra och säkerställa kompatibiliteten mellan datasystemen inom den offentliga förvaltningen.

Utmaningar på ordnivå

Utmaningarna är kanhända som mest uppenbara när de konkretiseras i form av termer. Här är översättaren hänvisad till gällande lagstiftning, såväl på nationell nivå som på EU-nivå, flerspråkiga databaser, facktexter och fackexpertis, för att nämna några källor som är oumbärliga för författningsöversättare. Sökandet efter korrekta motsvarigheter på målspråket ger trots allt inte alltid önskat resultat, och då får översättaren ta till andra metoder.

För något år sedan aktualiserades en ny slags verksamhet inom kommunikationsministeriets förvaltningsområde. En "National Communications Security Agency" skulle utses, och denna myndighet benämndes på finska *tietoliikenneturvallisuusviranomainen* (NCSA), eller i utskrivet form *kansallinen tietoliikenteen ja tietojärjestelmien tietoturvallisuusviranomainen*. En blick på den sverigesvenska hanteringen av begreppet gav inget stöd i sökandet efter en svensk term, för i Sverige hade den engelska termen fått fäste. Termfrågor av det här slaget är ett typexempel på något som bjuder översättaren på mycket motstånd, också rent tidsmässigt, speciellt de gånger inget stöd finns att få i sverigesvenskan.

Efter en längre utredning, bl.a. i samråd med fackexpertis, antogs uttrycket *nationell myndighet för informationssäkerhet* på svenska för finländska förhållanden.

Finska sammansättningar representerar en annan klurig utmaning på ordnivå. Vissa sammansättningar är genomskinliga och lätta att översätta, medan andra är svårare att greppa. Översättaren får ofta försöka avgöra om det är fråga om en lexikaliserad enhet med fast betydelse eller en tillfällig sammansättning som kan översättas friare.

I exemplet nedan måste översättaren ta ställning till ordet *pääomakorotus* och avgöra huruvida det är fråga om en term eller ett löst sammansatt ord som eventuellt kunde delas upp i ett friare uttryck på svenska (*kapitalhöjning* eller *höjning av kapital*).

Exempel:

Fi: Tätä tarkoitusta varten esitetään varattavaksi n. 6 milj. euroa/vuosi kansainvälisten rahoituslaitosten **pääomakorotuksiin**.

Sv: För detta ändamål föreslås att ca 6 miljoner euro per år ska reserveras för **höjningar av** internationella finansiella instituts **kapital**.

Översättaren måste i fall av det här slaget kunna identifiera eventuella betydelseskilnader och ta ställning till om båda alternativen är gångbara, eller endast ett av dem. Och i det här fallet var översättaren dessutom tvungen att ta ställning till en klassiker, nämligen den finska genitiven: avses här institutens höjningar av kapital eller höjningar av institutens kapital, och finns det i det här fallet någon semantisk skillnad? Översättarens val föll på en uppdelning av uttrycket.

Mångordigt eller fåordigt?

Finskan har t.ex. med satsmotsvarigheter möjlighet att med ett fåtal tecken rymma sådant som kräver längre formuleringar på svenska. Vissa koncisa uttryck återger essensen på ett språk, medan en lika kortfattad återgivning på ett annat språk skulle vara ytterst svårtolkad.

I följande exempel måste finskans *viidenneksen alenema* förtydligas för att bli förståeligt på svenska. Ett bra knep är i allmänhet att flika in verb, så som översättaren gjort här. Verb konkretiserar, rymmer mycket information och ger skribenten möjlighet att uttrycka nyanser.

Exempel:

Fi: Väliaikainen kuntien yhteisövero-osuuden korotus poistuu verovuoden 2011 jälkeen, mikä näkyy **viidenneksen alenemana kuntien yhteisöverokertymässä** vuonna 2012.

Sv: Den temporära höjningen av kommunernas utdelning av samfundsskatten upphör efter skatteåret 2011, vilket innebär **att det till kommunerna inflyter en femtedel mindre i samfundsskatt** år 2012.

När koncisa uttryck "kläs på" måste översättaren vara uppmärksam på det som anges i kontexten så att sammanhanget blir det rätta. Nedan ett annat exempel på hur översättaren blivit tvungen att tolka in lite extra information i en kärnfull rubrik för att kunna återge rätt innebörd på svenska.

Exempel:

Fi: Perustettavien kosteikkojen alueellinen kohdentaminen

Sv: Områden där stöd kan beviljas för anläggning av våtmarker

Men det finns också exempel på det motsatta, dvs. meningar där översättaren arbetar med att förenkla budskapet och skala bort sådant som inte är absolut nödvändig information. Det är då ofta fråga om att göra meningarna mer stringenta och undvika onödiga upprepningar. Gallringen i texten sker ofta i slutet av översättningsprocessen, när alla väsentliga element har översatts. Stilistiskt arbete av det här slaget

visar att översättning i högsta grad är processkrivning. Vanligtvis uppstår den här typen av förbättringar när översättaren tar en ny titt på sin text efter ett litet uppehåll, när översättare läser varandras texter eller när granskaren ger sina kommentarer.

I exemplet nedan förekommer *eläintenpitäjä/eläintenpito* tre gånger i samma finska mening. På svenska ges två översättningar som samtidigt beskriver en förenklingsprocess. Den andra översättningen visar slutresultatet efter att texten varit på granskning.

Exempel:

Fi: Eläintenpitäjän on ilmoitettava nautarekisteriin eläintenpitäjäksi ryhtymisestä ennen eläintenpidon aloittamista.

Sv1: Djurhållaren ska göra en anmälan om att bli djurhållare till nötkreatursregistret innan djurhållningen inleds.

Sv2: Innan djurhållning inleds ska djurhållaren göra en anmälan om detta till nötkreatursregistret.

Syftning och bestämmingar

Otydlig syftning kan som känt innebära att hela meningen blir missvisande och sammanhanget oklart. När en finsk mening av det mer komplicerade slaget ska översättas kan det vara svårt att få till en entydig syftning och samtidigt en smidig mening. Ibland är översättaren tvungen att kompromissa. I följande exempel valde översättaren att prioritera en tydlig syftning och gå in för version nummer två, även om version nummer ett ligger närmare finskan.

Exempel:

Fi: Hankkeen käsittely **se** yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin **eettinen toimikunta, jonka alueella** tutkimuksesta vastaava henkilö toimii tai jonka alueella tutkimus on pääasiassa tarkoitus suorittaa.

Sv1: Ett projekt ska enligt förslaget behandlas av **den etiska kommitté** för ett sjukvårdsdistrikt som är huvudman för ett universitetssjukhus **inom vars område** den för forskningen ansvariga personen är verksam eller inom vars område forskningen i huvudsak kommer att bedrivas.

Sv2: Ett projekt ska enligt förslaget behandlas av **den etiska kommitté** för ett universitetssjukvårdsdistrikt **inom vars område** den för forskningen ansvariga personen är verksam eller inom vars område forskningen i huvudsak kommer att bedrivas.

Ett annat synnerligen vanligt översättningsproblem är att kunna avgöra hur lång räckvidd en bestämmelse har, dvs. hur många led i texten en bestämmelse kan tänkas gälla. Ibland är enda utvägen att kontakta textförfattaren för att få klarhet i saken, vilket översättaren gjorde i samband med översättningen av den finska meningen nedan. Textförfattarens svar var i det här fallet att bestämmelsen *useampi* gäller substantiven *kunta* och *kuntayhtymä*. (Meningen är för övrigt också ett praktexempel på långt avstånd mellan led som hör samman: *tietoja ... potilasasiakirjoista*.)

Exempel:

Fi: [Laitos voi] antaa luvan tietojen saamiseen yksittäistapauksessa, kun tieteellistä tutkimusta varten tarvitaan tietoja **useamman** terveyden- ja sairaanhoidon palveluja tuottavan **kunnan** tai **kuntayhtymän** tai yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa tarkoitetun terveydenhuollon palveluja tuottavan yksikön ja itsenäisesti ammattiaan harjoittavan terveydenhuollon ammattihenkilön potilasasiakirjoista.

Sv: [Institutet kan] bevilja tillstånd att få uppgifter i enskilda fall, när det för vetenskaplig forskning behövs uppgifter ur journalhandlingar som finns hos **flera kommuner** eller **samkommuner** som tillhandahåller hälso- och sjukvårdstjänster [...].

Punktuppställningar och annan typ av samordning

En av grundprinciperna för punktuppställningar är att punkterna ska vara enhetligt utformade så att det är lätt för läsaren att följa uppräkningsordningen. När det i en punkt finns något utöver det vanliga – i nedanstående finska exempel en inskjuten relativsats – ställer det vissa knepiga krav på översättningen.

Exempel:

Fi: Tietojen on oltava peräisin

- a) [...] yhdestä tai useammasta kliinisestä **laitetutkimuksesta**; tai
- b) samankaltaista laitetta tai tarviketta, jonka vastaavuus asianomaisen laitteen tai tarvikkeen kanssa voidaan osoittaa, koskevasta yhdestä tai useammasta **kliinisestä tutkimuksesta** tai **muusta tutkimuksesta**, josta on raportoitu tieteellisessä kirjallisuudessa; tai

Sv: Uppgifterna ska härröra från

- a) en eller flera **kliniska prövningar** [...],
- b) en eller flera **kliniska prövningar eller andra prövningar** publicerade i den vetenskapliga litteraturen av en liknande produkt som bevisligen kan jämföras med produkten i fråga, eller

Uppräkningar kan också ge översättaren huvudbry de gånger något av de led som ska samordnas inte kan anpassas till de andra. Då får översättaren se sig om efter andra kreativa lösningar.

Exempel:

Fi: Luonnonmukaisesti tuotettujen alkoholijuomien **valmistusta, valmistuttamista, varastointia, kaupan pitämistä ja tukkukauppaa** valvoo Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus.

Sv: Social- och hälsovårdens produkttillsynscentral ska utöva tillsyn över **verksamhet som avser att framställa, att låta framställa, att lagra, att saluföra och att bedriva partihandel** med ekologiskt producerade alkoholdrycker.

I exemplet ovan finns det svenska substantiv som motsvarar alla de finska substantiven i uppräkningsordningen, utom när det gäller *valmistuttaminen*. På grund av ett olyckligt haltande led har översättaren därför valt att inleda med "verksamhet som avser att ..." och sedan uttrycka det hela med hjälp av verb i infinitiv – allt för att hålla en enhetlig linje som är lätt att följa.

***

Under översättningsprocessen stöter översättaren på utmaningar av olika slag, och exemplen ovan utgör bara ett litet skrap på ytan. De visar trots allt hur översättaren hanterat situationerna på olika sätt. En stor del av översättarens arbete går i själva verket ut på att ta reda på saker och leta efter mer information, såväl i skriftliga källor och på webben som via kontakter med fackexperter. Översättning är en form av processkrivning där många kunskapskällor är inblandade. I den processen kan också en till synes harmlös mening på källspråket orsaka stor tankeverksamhet och ingående bearbetning av olika alternativ i jakten på den bästa motsvarigheten på målspråket.

 Eva Orava
översättare

SPRÅKVÅRDSSEMINARIUM OM ÖVERSÄTTNING OCH MYNDIGHETSSPRÅK

Onsdagen den 18 maj ordnades årets språkvårdsdag på Hanaholmen under rubriken "Dröm och verklighet". Temat för den i ordningen nittonde språkvårdsdagen var översättning och myndighetsspråk i Finland och Sverige. Språkvårdsdagen arrangerades av Hugo Bergroth-sällskapet, Forskningscentralen för de inhemska språken och Hanaholmens kulturcentrum. Pamela Andersson, översättare vid statsrådets translatorsbyrå, ger här en översikt av föredragen.

Språkvårdsdagen öppnades med en välkomsthälsning av direktören för Hanaholmens kulturcentrum **Gunvor Kronman**, som såg fram emot en seminariedag med högaktuellt program. Även **Mikael Reuter**, ordförande för Hugo Bergroth-sällskapet, önskade alla deltagare hjärtligt välkomna.

Fokus på översättarna

Språkvårdsdagen inleddes av regeringsrådet **Katarina Petrell**, chef för statsrådets translatorsbyrå, som med utgångspunkt i en kompetenskartläggning, gjord vid statsrådets translatorsbyrå 2010, presenterade vad en författningsöversättare ska kunna. Syftet med kartläggningen var att ringa in den kompetens som tidigare inte beskrivits systematiskt. Resultatet av kompetenskartläggningen var en s.k. kompetenstårta, alltså ett tårtdiagram som består av en cirkel indelad i fyra lika stora sektorer. De fyra sektorerna representerar fyra olika aspekter av översättarnas kunnande. De fyra kunskapsområdena är allmän arbetslivskompetens, attityd till arbetet, kunskaper och färdigheter. Petrell presenterade sedan vad dessa olika helheter står för i praktiken. Den allmänna arbetslivskompetensen omfattar bl.a. förmågan till samarbete och utveckling, medan kunskaperna avser t.ex. högskoleexamen, god allmänbildning och utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i svenska och finska. Med färdigheter avses noggrannhet, snabbhet och analysförmåga. Attityden till arbetet avser att översättaren ska vara ihärdig, nyfiken, systematisk och aktiv. I och med att översättarnas kunnande har definierats framträder det specialkunnande som författningsöversättarna besitter tydligare.

Hanna Öunap, informatör vid sekretariatet för nordiskt samarbete vid utrikesministeriet, berättade om utmaningarna med att skapa webbinformation på två språk. I och med Finlands ord-

förandeskap för Nordiska ministerrådet 2011 har sekretariatet till uppgift att skapa texter på såväl finska som svenska, inte bara för de officiella webbsidorna utan också för de sociala medierna. Öunap konstaterade att webbtexterna ska ha ett lättläst språk som alla kan förstå, medan texterna för de sociala medierna måste vara mycket korta.

Språkrådets språkvårdare **Rickard Domeij** talade i sitt anförande om språkteknologi och vilka funktioner som kan automatiseras med hjälp av den. Språkteknologin erbjuder ständigt nya möjligheter, såsom e-ordböcker och e-språkkontroll, informationssökning, talsyntes och taligenkänning samt automatisk översättning. Domeij betonade att språkteknologin ska ses som ett hjälpmedel med många möjligheter och användningsområden. Talande webb och talgränssnitt ger t.ex. personer med dyslexi tillgång till sådant material på webben som de annars inte kan ta till sig. Domeij berättade att man med hjälp av talsyntes och taligenkänning i princip kan automatisera många funktioner, t.ex. biljettbeställning, men problemet är att vi då måste använda oss av datorns språk för att kunna göra oss förstådda. Till sist kom Domeij in på maskinöversättning och redskapet *Google Översätt*, och konstaterade att språkteknologi i det fallet ger större tillgänglighet till webbsidor och information på för oss främmande språk, men samtidigt sämre kvalitet.

Carola Grönholm, övertranslator vid Folkpensionsanstalten (FPA), berättade om klarspråk på FPA. FPA har en lagstadgad skyldighet att producera service på finska och svenska. På FPA översätts inte bara förmånsanvisningar, blanketter, beslut och brev, utan också artiklar, enkäter, broschyrer och webbinformation. En del av texterna produceras direkt på svenska. Grönholm påpekade att i och med att det mesta som skrivs vid FPA direkt eller indirekt går tillbaka på lagstiftningen, får det konsekvenser för språket. Målet är ändå klarspråk med direkt till-

tal. Översättargruppen vid FPA översätter fraser för beslut och kundbrev. Fraserna finns i ett automatiskt system där handläggarna sedan plockar dem. Dessvärre är möjligheterna till bearbetning ytterst begränsade i systemet, vilket gör att språket kan bli klumpigt ibland. För närvarande pågår vid FPA ett klarspråksprojekt, *Selkeysprojekt*, med klarspråk i brev och beslut som mål. Inom projektet har man funderat på hur breven och besluten kan göras bättre. Man har tagit fram nya brev- och beslutsmallar, där man använder direkt tilltal och en mer logisk ordningsföljd, så att det som är viktigast för kunden kommer först i texten. Grönholm uttryckte förhoppningar om att språket kan bli mycket bättre än det är för närvarande.

Lagspråk i Sverige och Finland

Klarspråksexperten **Barbro Ehrenberg-Sundin**, tidigare språkexpert vid Regeringskansliet i Sverige, berättade med utgångspunkt i erfarenheterna av det språkvårdsprojekt inom statsförvaltningen som hon ledde 2007 om hur hon ser på lagspråket i Finland. Hon upprepade också många viktiga principer för hur det svenska lagspråket i Finland ska kunna närmas till lagspråket i Sverige. I sitt föredrag påpekade Ehrenberg-Sundin bl.a. att man inte ska substantivera i onödan eller lägga långa bestämmingar före sitt huvudord, medan man gärna ska använda normal ordföljd och löst sammansatta verb (inte *motta* och *utta*). Vidare påmindes vi om att undvika stela ord som *gållande*, *avseende*, *i anslutning till*. Nyttiga råd för oss alla.

Lagstiftningsrådet **Ann-Marie Malmsten**, huvudredaktör för Svenskt lagspråk i Finland (Slaf), kom i sitt föredrag med korta repliker till vissa av Barbro Ehrenberg-Sundins kommentarer och rekommendationer, och påminde oss om att omsorgen om det svenska lagspråket i Finland nog är stor, även om hindren är många. Dessa hinder utgörs enligt Malmsten i första hand av den finska förlagan, de absoluta kraven på exakthet, brådskan och de otillräckliga resurserna. Många av Barbro Ehrenberg-Sundins rekommendationer har tagits in i Slaf och får nu stor spridning.

Den finska synvinkeln

Paula Ehrnebo, tidigare chef för den sverigefinska språkvården, lyfte fram vilka föränd-

ringar som skett i Sverige till följd av att finska språket fick status som nationellt minoritetsspråk genom språklagen 2009. Av Ehrnebos presentation framgick det att förvaltningsområdet för finska nu omfattar 32 kommuner, vilket betyder att finskspråkiga har rätt att använda finska i kontakterna med myndigheterna i dessa kommuner. Också vissa statliga myndigheter, såsom Försäkringskassan och Skatteverket, kan kommunicera skriftligen på finska. Dessvärre menade Ehrnebo att få kommuner anlitar professionella översättare och att textkvaliteten på kommunernas webbplatser varierar, men hon tyckte sig ändå se en utveckling till det bättre.

Språkvårdaren **Ulla Tiirilä** vid Forskningscentralen för de inhemska språken tog upp finskans passiv. Det rekommenderas vanligen att passiv ska undvikas, men Tiirilä lyfte med belysande exempel fram fall där passiv faktiskt passar bättre än aktiv. Tiiriläs föredrag hade beröringspunkter med det som dagens sista talare, översättaren **Eva Orava**, presenterade för oss, alltså svåröversatta konstruktioner i författningstext. Se hennes artikel på s. 8.

Språkpristagare och jubilarer

Under Språkvårdsdagen blev det också en del firande. Först delades två pris ut. Hugo Bergrothpriset på 5 000 euro gick till professor **Lauri Karvonen**, medan Hugo Bergroth-sällskapets språksporre på 1 000 euro gick till **Arne Alligator och Djungeltrumman** (Macke Granberg och Tomas Nyberg). Därefter berättade *Språkbruks* chefredaktör **Charlotta af Hällström-Reijonen** att det gått trettio år sedan det första numret av språktidskriften gavs ut. Hon passade samtidigt på att tacka *Språkbruks* redaktionssekreterare **Pia Westerberg** och den enda tidigare chefredaktören Mikael Reuter.

Intresset för Språkvårdsdagen var stort och auditoriet var fyllt till sista plats. Språkvårdsdagen bjöd på intressanta teman som var angelägna i synnerhet för översättare, men också för andra språkintresserade. Det bjöds på många konkreta råd och tankeväckande synpunkter – en givande dag full av inspiration.

 Pamela Andersson
translator, statsrådets translatorsbyrå

PÅ NYA PLATSER

Vem	Var	Varifrån	Tfn/E-post
Nina Nurmi	Helsingfors universitet	Statsrådets translatorsbyrå	1914 0017 nina.nurmi@helsinki.fi
Eva Orava	Miljöministeriet 1.7.2011–30.4.2012		040 559 2016
Katarina Skraddar	Statsrådets translatorsbyrå 4.4.2011–31.8.2011		1602 2110 katarina.skraddar@vnk.fi

*Språkråd gratulerar sin kollega,
tidskriften SPRÅKBRUK,
som fyller 30 år.
Ja må du leva!*

STATSRÅDETS KANSLI